

Britt-Marie Persson

Malmö's teatrar idag - 2006

Varför ser dagens teater ut som den gör i Malmö?

” Framtidens teater omfattar med nödvändighet allt som rör gångna tiders teater. Utan ingående studier av den gamla teatern är det omöjligt att skapa en ny teater – det är på grund av det förakt som visats den gamla teatern av dem som lanserat de nya idéerna som dessa rörelser gått under efter sin födelse”.

E. Gordon Craig

Innehållsföteckning

Inledning.....	s.3
-----------------------	------------

Malmö teatrar idag – 2006

1. Vilka teatrar finns det?.....	s.3
2. Malmö Dramatiska teater.....	s.4
3. Malmö Opera och musikteater.....	s.5
4. Funktionalismens uppkomst.....	s.6
5. Funktionalismen i Sverige.....	s.6
6. Victoriateatern.....	s.7
7. Jugend.....	s.10
8. Visioner.....	s.10
9. Historisk bakgrund.....	s.11
10. Vad betyder ordet teater.....	s.12
11. Finns det något bortglömt ”guldkorn”.....	s.12
12. Intervju.....	s.12
13. Intervju.....	s.13
14. Konklusion.....	s.14
15. Käll- litteraturförteckning.....	s.16

Inledning

Jag har sedan fyra års ålder fått möjligheten att dagligen vistas i flertalet av Malmös härliga teaterlokaler och med dess människor. Tidigare har jag bara insupit denna miljö utan att intressera mig för vare sig historien, arkitekturen eller något annat som kan vara av vikt att kunna, men nu tyckte jag att det var dags att studera byggnaderna lite närmre. Kanske kommer jag under mitt sökande och skrivande upptäcka några bortglömda teatrar/scener som vi borde återupptäcka. En annan sak som väckt min nyfikenhet var att ta reda på Malmö kommuns vision för kulturen i Malmö och hur detta speglar folkets önskemål och om kulturutbudet är till för alla Malmös invånare.

Syftet med uppsatsen är alltså att beskriva vilka teatrar som finns i Malmö och beskriva hur de ser ut både innehålls- och utseende mässigt och vem kulturutbudet är till för. Den huvudfråga som ska besvaras är: Varför ser dagens teater ut som den gör i Malmö? Eftersom teaterutbudet är så stort i Malmö har det varit nödvändigt att fokusera och fördjupa mig i några få teatrar.

För att kunna beskriva de teatrar som jag har fokuserat på har jag fått ta hjälp utav både primär och sekundär information bestående av internet, litteratur, intervjuer och ett besök på teatermuseet i Malmö.¹ En del av uppsatsen består av intervjuer vilket enligt mig själv har bidragit till att uppsatsen har blivit mer levande och fått mer trovärdighet. Jag har fokuserat på nutidens teater genom att ställa och besvara beskrivande- och förklarande frågeställningar och kanske kan någon annan dra nytta av min uppsats i framtiden.

Malmös teatrar idag – 2006

1. Vilka teatrar finns det?

I Malmö har du chans att uppleva all sorts teater! Det är den största faktorn till varför Malmö har ett rikt och härligt kulturliv. Här finns både **institutionsteatrar** – Malmö Dramatiska teater och Malmö Opera och Musikteater, **fria grupper** – Victoriateatern, Kirsebergsteatern, Teater Morianen, Teater 23, Teater Lilith med flera. Vidare har vi **amatörteatersliv** – exempelvis teater Lynx, ”paraplyet” Malmö AmatörteaterForum, MAFoch **privatteatrar** som Nöjesteatern och Slagthuset. När sommaren når oss har vi möjlighet att besöka

¹ Se käll- och litteraturförteckning.

sommarteatrarna och **sommarscenerna** i Malmö. Sommarteatrarna (fasta scener)delar Malmö kommun in i tre delar:

- **Pildammsteatern** – som står för musik, dans teater och genreöverskridande uttryck i det större formatet.
- **Parkerna** – som står för de mobila föreställningarna på olika spelplatser, med olika sceniska uttryck för barn och dess familjer.
- **Hedmanska gården** – som står för musik, litteratur och genreöverskridande scenkonst i det mindre formatet.

Från mitten av juni till slutet av augusti finner vi Malmös sommarscener på tillfälliga spelplatser och tältscener i park- och stadsmiljö. Malmö sommarscen kommer att finnas längst stränder, på kulturminnesmärkta gårdar, i grönområden och mellan bostadshus².

2. Malmö Dramatiska teater – mer känd som Hippodromen med smeknamnet Hipp. Denna teaters historia är både lång och pampig. För 100 år sedan rymde salongen 1400 åskådare och här arrangerades cirkus, teater, idrottsevenemang, filmvisning och salongen användes även som kyrka.

Mellan åren 1922 till 1950 fick Malmö sin första teater med fast ensemble under ledning av den legendariske Oscar Winge. Många stora stjärnor har här vuxit fram genom dramatik, farser och operetter. När Malmö Stadsteater byggdes 1950 gick Hipp i konkurs och fram till 1989 var teatern en kyrka. Idag är återigen Hipp en teater, nämligen Malmös äldsta teaterhus med en flexibel salong och många olika scenlösningar. Teatern rymmer idag 700 personer. Tyvärr blev inte nöjesetablissemangen så populärt som man hoppats på. Under ett telefonsamtal med Eva Rydberg³ kom hennes tankar kring teaterlivet i Malmö fram. Hon menar att det är Nya teatern vid Folketspark som idag har tagit den roll Malmöborna hade velat se på Hipp. Jag förklarar detta med slutsatser i konklusionen.

Hipp som byggnad och dess arkitektur är väl värd att studera även för den som inte är teaterintresserad.

² Malmö Kommuns Hemsida, www.malmo.se

³ Rydberg, Eva, *artist – telefonsamtal*, april 2006

3. Malmö Opera och Musikteater – Sedan 1994 är teatern byggnadsminnesmärkt. Idén bakom detta teaterhus var att det skulle vara en ”folkteater”. Ett begrepp som är lika levande idag som då 1944 vid invigningen, åtminstone om man ska tro kulturnämndens ordförande⁴.

När man byggde teatern rådfrågade huvudarkitekten Sigurd Lewerwntz och hans kolleger Erik Lallerstedt och David Helldén regissören Max Reinhardt. Hans önskemål var en stor vridscen och en salong som rymde 1500 åskådare. Idag anses Malmö Opera och Musikteater vara ett av den funktionalistiska arkitekturens mästerverk och där auditoriet fått amfiteaterns omslutande form. Även foajén blev särskilt vackert utsmyckad med konstverk av bland annat Carl Milles och Isaac Grünewald. Vad är det som utmärker den funktionalistiska stilen?

⁴ Se intervju 2.

4. Funktionalismens uppkomst

Funktionalism, var en stilriktning inom arkitekturen och möbelkonsten som uppstod på 1920-talet med Le Corbusier och Bauhaus-gruppen som pionjärer. Funktionen skulle bestämma formen, vilket innebar en förenkling mot tidigare.

Bauhaus var en tysk högskola för formgivning och arkitektur, grundad 1919 av Walter Gropius i Weimar och som sedan flyttades till Dessau, där den inrymdes i ett av Gropius byggnadskomplex i glas och stål. 1930 blev Ludwig Mies van der Rohe ledare. Bland lärarna märktes även konstnärer som Paul Klee, Lyonel Feininger, Marcel Breuer. Bauhaus stängdes 1933 av nazisterna⁵.

Bauhaus målsättning var att genom en förening av teoretisk undervisning och experimentellt verkstadsutbildning skapa en tidsenlig formkultur på alla områden. Eftersom Bauhaus samarbetade nära med storindustrin fick skolan avgörande betydelse för den tyska funktionalismen, som till en början kallades "Bauhausstil". Efter stängningen av skolan emigrerade de flesta av lärarna till U.S.A, och så småningom grundades Moholy-Nagy *The New Bauhaus* (som sedan bytte namn till *Institute of Design*) i Chicago. Här föds uttrycket *Form follow funktion* av den amerikanske arkitekten Louis Sullivan. Härifrån spreds idéerna från Paris genom utställningar till övriga Europa⁶.

5. Funktionalismen i Sverige

Det var genom Svenska Slöjdföreningens utställning i Stockholm på 1930-talet som funktionalismen erövrade Sverige. I pamfletten *Acceper* 1931 formuleras de ledande funktionalisternas program i en socialpolitisk anda. Traditionerna förknippas med klassamhället; funktionalisterna siktar framåt mot det klasslösa samhället och vill medverka i detta bygge⁷. Om du blickar framåt på intervjun med kulturnämndens ordföranden kan du läsa att dessa tankar fortfarande är aktuella.

6. Victoriateatern – invigdes den 9 september 1912 och fungerade då enbart som biograf. Precis som Hipp är vår äldsta teater i Malmö så är Victoria faktiskt en av Sveriges äldsta

⁵ Tykesson, Tyke, *Guide till Malmös arkitektur*, Kristianstad 2001

⁶ Tykesson, Tyke, *Guide till Malmös arkitektur*, Kristianstad 2001

⁷ Bonniers, *Kunskapsbok*, Stockholm 1966.

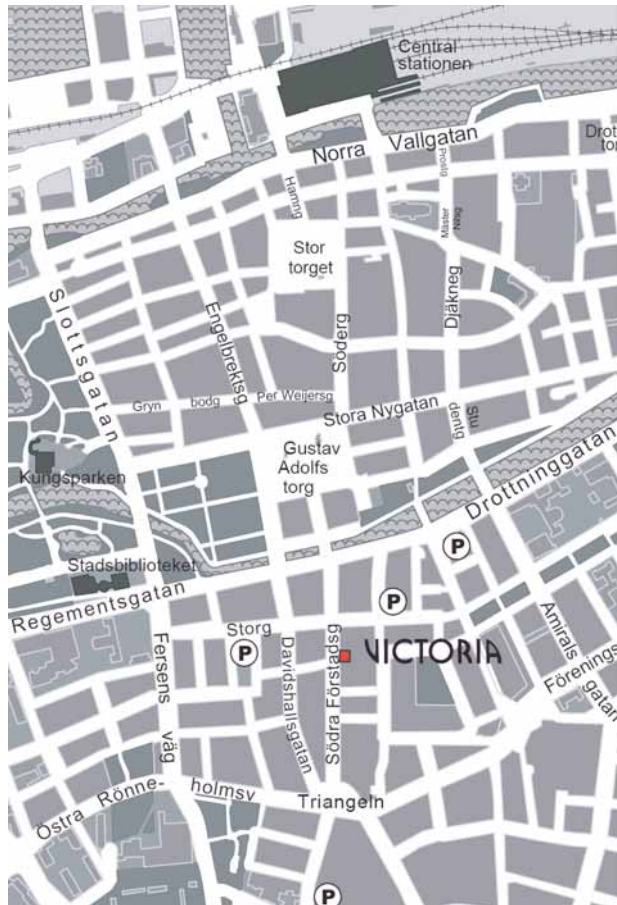
fungerande biografer. Ytterligare en likhet med Hipp är att många kända personer har gjort en del av sin karriär på Victoriateatern, exempelvis Hjärdis Petterson, Thor Modén och Git Gay.

Efter sin renovering då man försökte restaurera Victoriateatern till sitt ursprung, efter att den under många år framförallt fungerat som biograf drivs idag teatern av kulturföreningen Kontrast. Kontrast ansvarar för all programsättning. Programmen är varierande- teater, musik, shower med mera varvas med kvalitetsfilmvisningar. Eva Klammeus (anställd i Malmö kommun/kulturen) säger att ledstjärnan i programsättningen är att det ska vara kvalité med hjärta, och program som Malmöpubliken annars inte hade fått se. För att du ska se hur utbudet kan se ut på Victoria teatern följer här en bit av ett programmet:

Föreställning	Artist	Premiär
Emil Jensen	Murar är bara broar på högkant	2006-05-05
WILLE CRAFOORD	& Mirakelviolinisten Salem Al Fakir	2006-04-28
Sommarchansen	Sommarchansen	2006-04-23
DONKEYSHOT	världspremiär	2006-04-21
PRUNES	Picknick på Franska	2006-04-19
MAGNUS LINDBERG	Den siste Rockpoeten	2006-04-08
L.T FISK	Releasekväll	2006-04-06
Orkester Chesty Morgan	är tillbaka med ny skiva i kappsäcken!	2006-03-31
◀	Startsida	Sök

Victoriabyggnade ligger på tomt 10,11 och 12 i kvarteret Elefanten⁸, som idag är mer känt där Kärleksgatan möter Södra Förstadsgatan.

⁸ Malmö Stadarkiv, *adressregister*.

Det var den jugendinspirerade arkitekten och biografmannen Axel Stenberg som skapade Victoriateatern. Om du står framför teatern möts du av den stora rundbågeportalen, en järnsmidd balustrad och glasinfattade dörrar. Från början fanns det ingen scen och den hästskoformade balkongen fanns kvar ända in på femtiotalet. Salongen hade eleganta struckaturer och kristallkronor. När du idag går in på Victoriateatern möts du av att foajén är liten, vilket den även var då, men den fyller sin funktion med biljettkassan. Orkesterdicket är litet, men rymmer en liten orkester och förr satt man där och ackompanjerade stumfilmerna.

7. Jugend

Jugend var en stil främst inom arkitektur och konsthantverk, men även bildkonst från början av 1890-talet till 1:a världskriget. I Sverige lanserades jugendstilen på Stockholmsutställningen 1897. Det franska namnet var *art nouveau*, som betydde den nya konsten. Detta innebar böljande linjer, stiliserande växtornamentik, raffinerande färgkombinationer med mera.

Anledningen till att jugendstilen växte fram berodde på att man var trött på föregående epok - nyklassicismen och nyrenässansen. Men varför kom den stilen till Malmö? I Malmö sammanföll jugend med en intensiv stadsbyggnadsperiod. Staden växte och blomstrade i en rasande fart och 1896 hade ett antal moderna arkitekter etablerat sig i Malmö. Jugendarkitekturen kom att prägla stora delar av Malmö. Det fanns områden i Malmö som kom att präglas av jugendstilen. Tydliga exempel är Drottningtorget, en del av Rörsjöstaden och Möllevångstorget. Dessa områden har mer än en arkitekt bakom sig⁹.

8. Visioner!

Malmö kommun beskriver i sitt policydokument sin vision och vad de vill uppnå med Kulturen i Malmö. Man säger att kulturen i Malmö ska

- Väcka nyfikenhet, glädje och engagemang
- Utmana till nya upplevelser och oväntade möten
- Stimulera till bildning och ge lust till eget skapande
- Inspirera till samverkan och utbyten
- Skapa förståelse och sammanhang

⁹ Tykesson, L Tyke & Magnusson Staaf, Björn, *Arkitekterna som formade Malmö*, Malmö 1997

Genom

- Ett kvalitativt, brett och rikt kulturutbud tillgängligt för alla människor¹⁰

Malmö Kommuns vision tycker jag innehåller fem kloka punkter, däremot undrar jag om Malmö Kommun överhuvudtaget har tänkt igenom hur visionen skall genomföras rent praktiskt. Den fråga jag ställer mig är hur skall man kunna genomföra sin vision när det idag inte finns ett kulturutbud som är tillgängligt för alla människor?

Vilka barnfamiljer har råd att gå på teater om en biljett kostar 330 kronor/ person? Vem har råd att gå på cirkus för 200 kronor/person? Alla har inte samma förmåner som jag har eftersom jag är student och därmed har möjlighet till rabatt inom kulturlivet. Inte heller har alla förmånen att känna en cirkusfamilj, vilket bidrar till gratisbiljetter eller ha haft förmånen att ha vistats inom teatervärlden sedan fyra års ålder, som jag har, vilket även det bidrar till fritt inträde.

9. Historisk bakgrund.

Om vi ska gå så långt tillbaka som till den grekiske teatern, så var ett besök på teatern årets stora händelse. Man spelade endast tio dagar om året och varje skådespel uppfördes endast en gång. Folk satt på teatern hela dagen. Om någon var alltför fattig för att kunna betala, fanns en speciell statlig festfond och på detta sätt kunde alla människor gå på teater. Grekiska teatrar rymde ett imponerande antal åskådare: Dionysosteatern i Athen rymde 17 000 människor. Teatern varade hela dagen, därför hade folk mat med sig, som de åt under de korta uppehållen mellan skådespelen¹¹. Vi kan dra likheter med våra sommarteatrar. Jag tänker då framförallt på Pildamsteatern.

10. Vad betyder ordet teater?

Teaterns historia är lika lång som mänsklighetens. Termen teater kan enkelt förklaras med att teater är lika med det hus där skådespel framförs. Teater heter på grekiska theatron¹².

¹⁰ Malmö Kommun, *Policydokument för teaterkulturen*, www.malmö.se/kultur, Malmö 2004

¹¹ Weston, Verity, *Grekerna – forntidens folk*, Örebro, 1975

¹² *Nationalencyklopedin*, Stockholm, 2002.

11. Finns det något bortglömt "guldkorn"?

Ja, jag har funnit många glömda "guldkorn". När jag skriver "guldkorn" menar jag teaterscener i Malmö. Det finns bortglömda scener som inte används idag eller scener som enbart används av "speciella sällskap" som borde öppnas upp för allmänheten, ett exempel är Frälsningsarmens lokal på Engelbrektsgatan.

12. Intervju med Staffan Valdemar Holm

Han studerade Drama – Teater – Film vid lunds Universitet och genomgick fyraårig regiutbildning vid statens Teaterskole i Köpenhamn. 1988- 92 grundade och ledde han Nyt skandinavisk Forsöksteater. 1991- 93 var han knuten som fast regissör vid Det Kongelige Teater.

1998 avslutar han engagemanget som konstnärlig ledare för Malmö Dramatiska Teater. Sedan tillträdet 1992 har han där svarat för en lång rad uppsättningar – collaget *Mamma, pappa, barn* (1993), *Kleists Familjen Schroffensteinen* (1994), *Wedekinds Lulu* (1994), *Farliga förbindelser*, *Kärlekens triumf* av Maivaux (1995), Shakespears *Hamlet* (1995), Holbergs *Jeppe på berget* och Wener Schwabs *Folkmord* (1997). Den avslutande iscensättningen på Malmö Dramatiska Teater blev *Vasasagan*, efter Strindbergs historiska skådespel, våren 1998.

Holms första uppsättning på Dramaten var Strindbergs *Fadren* (1997), följd av Alfred de Musset's *Lek ej med kärleken* med premiär i slutet av november 1998.

Fråga 1:

Man talar ibland om "förnyelse" av teatern. Har "förnyelse" och sådana begrepp någon innebörd för dig när det gäller teatern?

- Jag tror att sådana begrepp är falska i grund och botten när det gäller teater, både skådespelet och byggnaden. Hur långt man än reser och oavsett var man spelar är teatern densamma. Teatern hävdar rimligast sin position som återberättandets konst. Man kan i relation till sin tid hitta nya vinklar och perspektiv, men förnya konstarten kan man

knappast. Man kan inte ens förändra teaterbyggnaderna. De bygger ju fortfarande på de gamla grekernas idéer. När ska dagens uppfinningsrika arkitekter komma på något nytt.

- Idag klistrar man bara en stil (fasaden) utanpå den grekiske teatern.

Fråga 2:

Finner du en konflikt mellan din teaterkonst och publiksituationen?

- Det är endast i malmö som mitt arbete betraktats som "smalt", elitärt" och "exklusivt". När det nedärvda ointresset för dramatisk teater gick upp för mig räknade jag bakåt och fann att cirka 150 000 danskar under föregående säsong sett föreställningar som jag regisserat.

13. Intervju med Kulturnämnden i Malmö

Fråga 1:

Har ni något personligt önskemål eller någon strävan när det gäller teaterkulturen i Malmö?

- Malmöns vision är även våra personliga önskemål. Det man kunde önska var att saker ibland skedde lite fortare. Ekonomin bromsar oss ibland. Men om vi politiker bara lyckas väcka, utmana, stimulera och inspirera Sveriges artister till att vilja och få möjlighet att skapa så tror vi att artisterna kommer att sköta resten själv.

Fråga 2:

Vill ni inte att alla människor i vårt välfärdssamhälle Sverige ska kunna unna sig en teaterkväll eller en konsertkväll? Eller, är det så att kultur är en klassfråga? Alla teaterbesökare är inte studenter med rabatterade priser.

- Självklart är vi medvetna om detta. Tyvärr har vi ingen möjlighet att ge rabatt till alla. Det blir en prioriteringsfråga.
- Ja, du har rätt – man kan säga att det är en klassfråga. Vi har ännu inte nått vårt mål att kulturen är en tillgång för alla

14. Konklusion

Finns det då någon likhet mellan dagens teater och den grekiska. Ja det tycker jag, fast vi plockar bitar från den grekiska teatern när det passar in i vår moderna tid. Precis som Staffan Valdemar Holm sa i intervjun så har vi kvar den ursprungliga scenen från denna tid, men vi klär scenen med exempelvis jugendstil eller funktionalismen. Jag tycker även att det har framkommit i litteraturen som jag har läst.

Har jag då kommit fram till något i denna uppsats och har jag fått mina frågor besvarade?

Ja, det tycker jag och jag tycker också att jag har fått vara med om en spännande resa och lärt mig mycket under mitt skrivande. Jag har fått fördjupa mig i två teatrar och deras arkitektur och historia. Dessutom har jag gått igenom Malmö kommuns vision för teaterkulturen och fått möjlighet att göra två mycket intressanta intervjuer och ett telefonsamtal med Eva Rydberg. Här kom det också fram att teatern i Malmö tyvärr fortfarande är en klassfråga.

En tydlig sak som kom fram är att Malmöborna och inte politikerna eller skådespelarna väljer vilken teater som ska spelas i Malmö. Ett tydligt exempel är teater HIPP som för många Malmöbor blev en besvikelse när den åter blev en teater. Det blev inte den teater dit man kunde söka sig för att koppla av, skratta av sig och bara få ha kul. Malmöborna sökte sig då till en annan teater – det blev Nya teatern som idag uppfyller alla de krav som Malmöborna har på en trevlig teater kväll utan krav. Detta är en slutsats jag har dragit under mitt skrivande, men fick det även bekräftat under ett telefonsamtal med Eva Rydberg.

Detta innebär också då att jag har fått svar på min huvudfråga: Varför ser dagens teater ut som den gör i Malmö? Svaret är att det är mycket som påverkar – historien, ekonomin, politikerna, arkitekterna, skådespelarna men det viktigaste av allt är att malmöborna själva påverkar hur deras kulturliv och deras teater ska se ut.

Följande citat kom till under kulturmötet i Stockholm 2004, där nya mål och riktlinjer skulle sättas upp:

”Arkitekturen har en egenför integritet. Det gäller både för den befintliga såväl som den framtida Kulturbyggnaden. Arkitekturen behöver inte alltid uttrycka programmatiska och figurativa önskemål som att suggerera förväntade aktiviteter som exempelvis ”träffpunkt”. Arkitekturen uttrycker sig själv i form och rum byggd av sina element. I kulturprojekt är arkitekturen primärt en bakgrund till de konstnärliga verksamheterna.”¹³

Detta är ett intressant citat eftersom det motsäger sig själv, de mål som Malmö kommun har för kulturen och teaterbyggnadernas arkitektur.

¹³ ?

14. Käll- litteraturförteckning

Litteratur:

Reisnert, Anders, *Den medeltida staden*, Kompendium. Malmö Högskola 2000

Tykesson, Tyke och Magnusson Staaf, Björn, *Arkitekterna som formade Malmö, En modernstad växer fram 1878-1945*. Malmö och Stockholm 1996.

Tykesson, Tyke, *Den moderna staden*, Kompendium. Malmö Högskola 2000

Tykesson , Tyke, *Guide till Malmös arkitektur*, Kristianstad 2001

Weston, Verity, *Grekerna – forntidens folk*, Örebro, 1975

Övrigt:

Malmö, Stadsarkiv, *adressregister*

Internet:

Malmö Kommuns Hemsida, www.malmo.se

Malmö Kommun, *Policydokument för teaterkulturen*, www.malmo.se/kultur, Malmö 2004

Intervju:

Holm, Valdemar Staffan, april 2006.

Kulturnämnden i Malmö, april 2006.

Telefonsamtal:

Rydberg,Eva, *artist – telefonsamtal*, april 2006.